

КЫРГЫЗСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ
ЖУСУПА БАЛАСАГЫНА

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ

**АКТУАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ
ЮРИСПРУДЕНЦИИ И
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА**

Сборник материалов международной
научно-практической онлайн-конференции
(17 апреля 2014 года)

Бишкек, 2014

СОДЕРЖАНИЕ

1. Актуальные проблемы международного права

СВМДА: определение общих базовых подходов к исследованию внешнеполитической инициативы Казахстана Аманжолов Ж. М.	4
Адам құқықтарын халықаралық сот мекемелері арқылы қорғау Аманжолов Ж. М., Жандосова Ж.	10
Соглашение об обеспечении безопасности гидротехнических сооружений в Центральной Азии: некоторые основные аспекты Аманжолов Ж.М., Кулмуханбетов М.Н.	16
Международная правосубъектность ОБСЕ: проблема юрисдикции основ деятельности Аширов С., Айдарбаев С.Ж.	22
Урегулирования международных споров в рамках ЕврАзЭС Байжанов М.М., Ермекбаева К.	29
Проблемы определения унификации права в сфере международной торговли Баймагамбетова З.М.	35
International and Regional Legal Standards of Women's Rights D. Baitukaeva.	39
• Бұқаралық ақпарат құралдарының қызметін реттейтін негізгі құжаттар Дауренбекова А., Машимбаева Г.А.	44
• К вопросу развития международно-правовых основ борьбы с терроризмом Досымбекова М.С., Кеншинбаева Л.	48
• Подразумеваемая компетенция Органа по разрешению споров ВТО Машимбаева Г.А., Мухаметкалиева А.	54
Халықаралық құқықтағы иммунитет түсінігі және оның түрлері Машимбаева Г.А., Ногайбаева А.	61
• Борьба с контрабандой наркотических средств и психотропных веществ: международно-правовые аспекты Сайрамбаева Ж.Т., Онолбай А.	66
Международно-правовые основы деятельности государств на Луне и других небесных телах Сылкина С.М.	75

ности, так и

дается вред,
ровываются
религиозные

арственным

14. European Communities - Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products. WT/DS135/AB/R. Adopted by Dispute Settlement Body on April 5, 2001.

15. WT/DS135/9. Nov. 8, 2000.

16. WTO Doc. WT/GC/M/60 of 23 January 2001.

17. European Communities - Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products. WT/DS135/AB/R. Adopted by Dispute Settlement Body on April 5, 2001. Paras. 55 - 56.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАҒЫ ИММУНИТЕТ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТҮРЛЕРІ

*Машимбаева Г.А.,
заң ғылымдарының кандидаты,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң
халықаралық құқық кафедрасының доценті
Ногайбаева А.,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ң
халықаралық қатынастар факультетінің
халықаралық құқық мамандығының
2-курс магистранты*

«Иммунитет» термині латын сөздері – *immunus* (бір нәрседен тәуелсіз, еркін) сын есімі менен *immunitas* (салықтан босатылу, қызметтен босатылу) зат есімінен шығады.

Халықаралық құқықта «мемлекеттің иммунитеті» түсінігінің өзі жай норма ретінде қалыптасты, кейіннен сот тәжірибесімен, заңнамамен және халықаралық шарттармен анықталатын болды. Халықаралық қатынастардағы шетелдік мемлекет иммунитеті мемлекет иммунитетінен өзінің соттарында оған талап-арыз беруден ерекшеленеді. Мемлекет иммунитетін анықтау және оны орнату айрықша түрде мемлекет құзіретіне кіреді және тек сол мемлекеттің заңнамасы, осы мемлекетпен жасалған халықаралық шарттармен анықталады.

Халықаралық тәжірибеде «юрисдикциялық иммунитет» тар мағыналы түсінік және «мемлекет және оның меншігіне иммунитет» кең мағыналы түсініктер қолданылады, себебі, мемлекеттің меншігіне байланысты иммунитеті бойынша мәселелер әрқашан сотта қандай да бір талап-арызды қарастыруға байланысты шыға бермейді. Бұл барлық иммунитеттер өзара байланысты, өйткені олардың негізінде бір мәселе – мемлекетке қатысты қандай да бір мәжбүрлеу шараларын қолдануды болдыртпайтын мемлекет егемендігі жатыр. [1, 289б]

Мемлекеттің және оның меншіктерінің юрисдикциялық иммунитеттері жай халықаралық құқықтың қағидалары ретінде жалпы мойындалды. Біріккен

Ұлттар Ұйымының мемлекеттердің юрисдикциялық иммунитеттері және олардың меншігі туралы конвенциясында мемлекет:

I) мемлекет және оның әртүрлі басқару органдарын;

II) федеративті мемлекеттің құрамдас бөліктері немесе егеменді билікті жүзеге асыруда әрекет етуге құқылы және осы мақсатта әрекет ететін мемлекеттің саяси бөлімшелерін;

III) мекемелер немесе мемлекеттің институциялары не олар жасауға құқылы деңгейдегі және мемлекеттің егеменді билігін жүзеге асыруда нақты әрекет жасайтын басқа да құрылымдарды;

IV) осы мақсатта әрекет ететін мемлекет өкілдерін білдіреді. [2]

Мемлекеттің иммунитетін мойындау мемлекетпен жасалған мәміле бойынша даулар қарастырылмайды немесе шетелдік мемлекетке зиянды қалпына келтіру туралы талап-арыз беруге болмайды деген мағынаны білдірмейді. Мемлекетке талапты теориялық түрде өз елінің сотында қою керек деген сөз. Тәжірибе жүзінде мәмілелер бойынша талап қоюлар халықаралық коммерциялық төрелік соттарда қарастырылады. Мына жағдайды да атап өткен жөн: иммунитетті мойындау мемлекеттің өзінің мойнына алған міндеттемелерін орындаудан бас тартуынан немесе міндеттемені орындамауға байланысты туындаған жауапкершіліктен босатылуынан тұрмауы керек.

Мемлекет иммунитеті барлық мемлекеттердің теңдігі туралы егемендік белгісіне негізделеді. Бұл халықаралық құқық бастамасы «*Par in parem non habet imperium*» («Равный не имеет власти над равным») болып табылады.

Мемлекеттердің теориясы және тәжірибесінде әдетте иммунитеттің бірнеше түрлерін ажыратады: соттық, талап қоюды қамтамасыз ету және сот шешімін мәжбүрлеп орындатудан иммунитеттер. [1, 301 б]

Соттық иммунитет бір мемлекеттің екінші бір мемлекет сотында қарауға жатпаушылық болып табылады (*Par in parem non habet jurisdictionem* - Равный над равными не имеет юрисдикции). Мемлекеттің келісімінсіз басқа мемлекеттің сотында қарастырылуға жатпайды. Соның ішінде, неге байланысты немесе қандай мәселе бойынша мемлекет сотқа шақырылып отырғанының мәні жоқ.

Талап қоюды қамтамасыз етуден иммунитет келесіден тұрады: талап қоюды қамтамасыз ету тәртібімен мемлекеттің өз келісімінсіз оның меншігіне қатысты қандай да бір мәжбүрлеу шараларын қолдануға болмайды. Сот шешімін мәжбүрлеп орындаудан иммунитет деп мемлекеттің өз келісімінсіз сол мемлекетке қарсы шығарылған шешімді мәжбүрлеп орындату болмайтындығы түсініледі. Юрисдикциялық иммунитет түсінігі осы иммунитеттің үш түрінің жалпы негізі болып табылады.

Заң доктринасында мемлекет иммунитетінің екі түрлі тұжырымдамасы қарастырылады – абсолюттік және шектеулі.

Абсолютті иммунитет тұжырымдамасы бойынша а) шетелдік мемлекетке талап қоюлар сол мемлекеттің келісімінсіз басқа мемлекеттің сотында қарастырыла алмайды; б) қандай да бір мемлекеттің меншігіне талап қоюды қамтамасыз ету тәртібімен мемлекетке басқа да бір мемлекеттің тарапынан

мәжбүрлеу шаралары қолданылмайды; в) мемлекеттің меншігіне оның келісімінсіз мәжбүрлеп орындату шараларына жол берімейді.

Функционалды (шектеулі) иммунитет тұжырымдамасына сәйкес шетелдік мемлекет. оның органдары сонымен қатар оның меншіктері мемлекет тек егемендік функцияларын жүзеге асырған кезде ғана, яғни *jure imperii* әрекетті кезінде иммунитетті пайдалана алады. Егер де мемлекет коммерциялық сипаттағы әрекеттер (сыртқы сауда мәмілелері, концессиялық және басқа да келісімдер) жасаған болса, яғни *jure gestionis* әрекеттері болса, онда ол мемлекете иммунитетті пайдалана алмайды. Басқа сөзбен айтқанда, шектеулі иммунитет тұжырымдамасының өкілдері мемлекет өзін жеке тұлға ретінде қойса, оған талаптар қойылуы мүмкін, ал оның меншігіне мәжбүрлеу шаралары қолданылады.

Мемлекеттер халықаралық тауар және қаржы нарықтарымен тығыз байланысты коммерциялық қызметке кеңінен ене бастады. Мемлекеттердің қатысуымен жасалған мәмілелер саны ғана көбейіп қоймай, олар түрлендіріле бастады. Мемлекеттер шетелдік банктерге, кредит алу мақсатымен халықаралық қаржы ұйымдарына жиі жүгіне бастады. [3, 189б]

Қазіргі заманғы экономикалық қатынастарда шетелдік инвестицияларды белсенді тарту саясатын жүргізіп жатқан мемлекеттердің иммунитет мәселелері маңызды орын алды. Инвесторлар, инвестицияларды қабылдап отырған мемлекет, егер инвестор мен сол мемлекет арасында дау туындаған жағдайда, өзінің иммунитетінен бас тартуына мүдделі болып табылады.

Соның нәтижесінде, ресейлік заң әдебиеттерінде атап көрсетілгендей (Хлестова И. О.), шетелдік мемлекет иммунитетін шектейтін шарттық және жай халықаралық-құқықтық нормалардың қолдану аясы акырындап кеңейтіліп жатыр, оны шектеулі иммунитет тұжырымдамасын қолданушы мемлекеттердің заңнамалық және соттық тәжірибесінен көруге болады. Сонымен қатар, мемлекеттің абсолюттік иммунитеті туралы жай халықаралық-құқықтық нормаларының қолданылу аясы біріңғай тартылып келеді. Абсолюттік иммунитетті қолданушы мемлекеттер белгілі бір іс-қызметтерге байланысты одан бас тартып келеді.

XX ғасырдың соңында адам құқықтарының бұзылуы туралы Германия Федеративті Республикасына талап қоюы бойынша Грецияның Жоғарғы Сотының шешіміне және ұлтшылдық құрбандарының талап қоюлары бойынша басқа мемлекеттердің соттарының шешімдеріне байланысты мемлекеттердің иммунитетіне қатысты проблемалар туындады. Сондағы, 1944 жылы грек ауылы Дистомода СС бөлімшелеріменен жүргізілген операциялар кезінде жойылған тұлғалардың туысқандарынан грек соттарына зиянды қалпына келтіру туралы талап қоюлары түсті. Ареопаг (Грецияның Жоғарғы Соты) бұл істе Германияның мемлекеттік иммунитетін мойындамады, және талап қою қанағаттандырылды.

АҚШ тәжірибесі адам құқықтарының бұзылуымен байланысты талап қоюларға қатысты иммунитет қағидасын қолдану мәселелері, заңнамалық

реттеудің бар болуына карамастан, толығымен нақты шешілген деп есептеуге болмайтындығын көрсетті.

1941 жылы 19 жасар ұлты еврей АҚШ азаматы Г. Принц өзінің ата-анасымен, қарындасы және екі ағасымен Словакияда болады. Оның барлық отбасы мүшелері фашистік лагерьлерде қаза табады, ол әскери объектілерде жер астымен мәжбүрлі жұмыстар жасап және Освенцимнан өтіп жалғыз тірі қалады. Оған фашистік Германиямен жасалған зиянды өтеуді өндіру үшін онжылдарға созылған әрекеттерден кейін 1992 жылы ол Германия Федеративтік Республикасының Үкіметін америкалық сотқа береді. Жауапкер, 1976 жылғы америкалық заңға сүйене отырып, осы заңмен қарастырылған алынулар, және одан бұрын коммерциялық белсенділікке жатқызуға болатын әрекеттерге қатысты бұл жағдайлар қолданыла алмауынан, соттық иммунитетке сілтеме жасайды. Бірінші инстанция соты (Court of Appeals) соттық иммунитетті мойындамады, ал істі 1994 жылы қарастыру барысында судьялар көзқарастары бөлініп кетті, әйтсе де көбісі апелляциялық сот берілген талап қоюды қарастыруға күзиреті жоқтығын айтты. Судьялардың көбісі гитлерлік Германияның әрекеттері жалпы халықаралық құқықтың императивті нормаларын (jus cogens нормалары) бұзғандығын көрсетті, алайда осы мәселе бойынша соттық прецеденттер болмағаны үшін және заңнамада нұсқаулар болмағаны үшін көптегені апелляциялық сот талап қоюды қарауға күзиреті жеткіліксіз деп шешті. Осы аталған іс бойынша шешімге байланысты жауапкер-мемлекет үшін мемлекеттің иммунитеті қағидасына сілтеме жасауға мүмкіндікті алып тастау туралы 1976 жылғы заңға өзгертулер енгізу туралы ұсыныстар болды.

Г. Принцтің ісі сотта қаралуы ұлтшылдық құрбандарына өтемақы төлеу мәселесінің жаһандық шешімінде үлкен рөл атқарды. Алғашында (1955 жылы) ГФР мен АҚШ арасында АҚШ азаматтарына өтемақы төлеу туралы келісім жасалды, кейіннен басқа мемлекеттерден де (соның ішінде Ресей, Польша) ұлтшылдық құрбандарының ұжымдық талап қоюларынан кейін ГФР үкіметі Екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі мәжбүрлі еңбек құрбандарына сондай өтемақыны төлеуді жүзеге асырды. Сонда да жалпылай алғанда адам құқықтарының бұзылуы туралы мемлекетке қарсы талап қоюлар бойынша шетелдік мемлекеттерге иммунитет бермеу мәселесі шешілді деп есептеуге болмайды. Отандық әдебиеттерде (В.А. Жуков) осы мәселенің өзектілігіне мән берілді.[4, 186]

1976 жылғы АҚШ заңында коммерциялық қызмет себебінен болған жағдайда, егер талап қоюдың негізінде Құрама Штаттарда шетелдік мемлекетпен жүзеге асырылатын әрекет, егер Құрама Штаттардан тыс коммерциялық қызметпен байланысты шетелдік мемлекетпен жасалған әрекет, егер ол Құрама Штаттар үшін тікелей салдар, зардап әкелсе, иммунитет мойындалмайды деп көрсетілген (§ 1605 (а) 2). АҚШ аумағында орналасқан және осы мемлекетте коммерциялық қызмет үшін пайдаланылатын шетелдік мемлекеттің меншігіне сот шешімінің негізінде талап қоюды қамтамасыз ету

бойынша мүлкі тіркілеу шараларына және өндіріп алу шараларына иммунитет таралмайды.

1976 жылғы АҚШ Заңында сонымен қатар америкалық соттар қандай әрекет жария-құқықтық, ал қайсысы жекеқұқықтық екенін анықтау үшін қандай өлшемдерге жүгінуі тиіс екені көрсетілген. Осы мәселе бойынша АҚШ және көптеген мемлекеттер соттары, қарама-қайшы болып табылатын шешімдер шығарған болатын. 1976 жылғы АҚШ Заңында осындай өлшем ретінде операцияның немесе жекелеген мәміленің мақсаты емес табиғаты, сипаты алынған (§ 1603 (d)). Онда «коммерциялық қызмет» не коммерциялық тәртіпті ұдайы жүзеге асыру не нақты бір коммерциялық іс-әрекет немесе актіні білдіреді делінген. Қандай да болмасын қызметтің коммерциялық сипаты, оның мақсатымен емес, іс-әрекеттің сипатымен анықталады. 1978 жылғы мемлекеттің иммунитеті туралы Ағылшын Заңында коммерциялық іс-әрекет оның сипатының белгілерімен және тиісті келісімшарттар түрлерінің саналуымен анықталады (ст. 3).

Иммунитет туралы арнайы заңдары қабылданбаған елдерде, сондай-ақ осы мәселе бойынша халықаралық келісімдерге қатыспайтын мемлекеттерде соттық тәжірибе елеулі рөл атқарып келеді, әйтсе де бір елдің соты шығарған шешім басқа елде ұқсас жағдайды қарастыру барысында пайдалана алынады және, тіптен, ескеріледі. [5, 216]

Осындай жағдайды сипаттайтын үлгі ретінде Франция тәжірибесі береді. Осыған байланысты 1993 жылғы 1, маусымдағы Париж сотының Үлкен инстанциясының шешіміне тоқтала кетейік.

Жорж Помпиду атындағы Өнер және мәдениет орталығында Мемлекеттік Эрмитаж және А.С. Пушкин атындағы Мемлекеттік Бейнелеу өнері музейінің Анри Матисса суреттері көрмесінде коллекция жинаушы С. И. Щукиннің қызы Ирина Щукина және басқа батыстық көркем сурет жинаушы И. А. Морозовтың немересі деп таныстырған И. Коновалов Ресей Федерациясы, Мемлекеттік Эрмитаж, А.С. Пушкин атындағы Мемлекеттік Бейнелеу өнері музейіне және Помпиду орталығына бірқатар талаптар қойды. Талапкерлер суреттерді алдын ала тәркілеуді және қомақты соммада өтемақы сұрады. Суреттер 1918 жылғы ұлттандыру туралы Декрет негізінде мемлекет меншігіне өткен болатын.

Сот шешімімен Щукина және Коновалов талап қоюларына мемлекеттің және оның меншігінің соттық иммунитеті қағидасына сілтеме жасай отырып бас тартылды.

Сотта ресейлік мемлекет атынан ұлттандыру актісі мемлекеттің жария билігін жүзеге асырылуын және мемлекет азаматтары мен оның аумағындағыларға тиесілі суреттер коллекциясына байланысты болғандығы айтылды. Оған қоса, сот назарына тек мемлекет қана емес, сондай-ақ РФ Мәдениет министрлігімен өкілеттенген мәдениет саласында жария-құқықтық функцияларды атқару шегінде суреттерді сақтауды жүзеге асырып жатқан екі музей де мәжбүрлеу шараларынан иммунитетті пайдаланатындығы аударылды.

Сот бұл дәлелдермен келісті, және істі қарауға мемлекеттің келісімінің жоқтығы себебінен талап қоюлар сот қарауына жапайтындығын мойындады.

Осы негізде сот талапкерлердің суреттерге қатысты мәжбүрлеу сипатындағы шараларды жүзеге асыру туралы талаптарын қанағаттандырмалды.

XX ғасырдың екінші жартысында функционалдық иммунитет тұжырымдамасы түрлі мемлекеттердің заңнамалық, соттық, және шарттық тәжірибесінде кең тарау алды. Бұл мемлекеттің экономикалық қызметтегі өзінің қатысу өрісін кеңейткендігіменен түсіндіріледі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Богуславский М.М. Международное частное право, М., 2005 г.
2. Біріккен Ұлттар Ұйымының Мемлекеттердің юрисдикциялық иммунитеттері және олардың меншігі туралы конвенциясы, Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 27 қазандағы N 195-IV Заңы // http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z090000195_;
3. Гетьман-Павлова И.В. Международное частное право// Учебник. - ЕКSMO EDUCATION, М., 2005;
4. Силкина И.В. Актуальные проблемы иммунитета иностранного государства и его собственности в международном частном праве// Автореф. дисс... на соиск. уч. ст. к.ю.н., М., 2007 г.
5. Лебедева М.Е., Иммуниет иностранного государства от обеспечительных мер в международном частном праве (международные соглашения и иностранное право)// Автореф. дисс... на соиск. уч. ст. к.ю.н., М., 2006.

БОРЬБА С КОНТРАБАНДОЙ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ И ПСИХОТРОПНЫХ ВЕЩЕСТВ: МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

Сайрамбаева Ж.Т.
К.ю.н., доцент кафедры международного права
КазНУ им. Аль-Фараби
Оналбай А.
магистрант 2 курса
специальности «Международное право»
факультета международных отношений
КазНУ им. аль-Фараби

Борьба с наркотиками является важным условием прогресса и развитие страны. |
Н.А. Назарбаев

Актуальность настоящей статьи заключается в необходимости изучения правовых механизмов противодействия угрозам, связанным с распространением потребления наркотических веществ и их незаконным